

زمینه‌ها و عوامل موثر بر تحول گونه‌های هویت فرهنگی زنان شهرکاشان

منیره السادات قاضی

کارشناس ارشد رشته مدیریت امور فرهنگی، واحد اصفهان، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران *Mnrghazi28@yahoo.com*

نرگس نیکخواه قمصری

استادیار گروه علوم اجتماعی، دانشگاه کاشان، کاشان، ایران (نویسنده مسئول) *n_nikkhah_gh@kashanu.ac.ir*

رضا ابراهیم زاده

استادیار گروه مدیریت، واحد اصفهان، دانشگاه آزاد اسلامی، اصفهان، ایران *ebrahimzade2020@gmail.com*

چکیده

مقدمه و هدف پژوهش: بی‌تردید گذر از نظام سنتی به نظام صنعتی در دهه‌های پایانی قرن بیستم و اوایل قرن حاضر را باید یکی از اصلی‌ترین عوامل توجه مجدد به مقوله هویت فرهنگی دانست. چراکه چالش‌هایی را برای هویت فرهنگی در مفهوم مدرن آن ایجاد کرده است. از این رو، هدف پژوهش حاضر در وهله اول توصیف عمیق از گونه‌های هویت فرهنگی و سپس کشف زمینه‌های موثر بر تکثر این گونه‌های فرهنگی در شهر کاشان است و در نظر دارد الگوی ساختاری تبیین‌کننده گونه‌های هویت فرهنگی شناسایی نماید.

روش پژوهش: با روش ترکیبی و طرح اکتشافی سعی شد ابتدا با رویکرد پدیدار شناسانه، توصیف عمیقی از گونه‌های هویت فرهنگی و زمینه‌های موثر بر آن ارائه دهد و بر مبنای آن با روش کمی و مدل‌سازی معادلات ساختاری، مدل مفهومی مورد نظر را در بین ۳۳۰ نفر از زنان شهر کاشان مورد آزمون قرار دهد.

یافته‌ها: یافته‌های حاصل از مصاحبه‌های بخش کیفی پژوهش بیانگر پنج گونه هویت فرهنگی شامل مذهبی سنتی، مذهبی نوگرا، نوگرای مذهبی، معرفت‌گرا و نوگرای می‌باشد و زمینه‌های شناسایی شده موثر بر این گونه‌ها نیز شامل توسعه صنعتی، گردشگری، علمی، ارتباطی و تحرک اجتماعی بوده‌اند که مدل حاضر با استفاده از نرم افزار معادلات ساختاری وارپ پی ال اس مورد تأیید قرار گرفت.

نتیجه‌گیری: صنعتی شدن و افزایش امکان اشتغال زنان در مشاغل بیرون از خانه، توسعه ارتباطات و تحرک اجتماع به تدریج هویت فرهنگی یکپارچه زنان کاشان را دچار نوعی اختلاط و ناهمگونی ساخته تا آنجا که می‌توان گونه‌های جدید هویتی را شناسایی نمود. براین اساس آنچه مورد اهمیت است.

واژگان کلیدی: گونه‌های هویت فرهنگی، پدیدار شناسی، روش ترکیبی، معادلات ساختاری، نرم افزار وارپ پی ال اس.

مقدمه

دستخوش دگرذیسی و تغییرات رفتاری و فرهنگی شده

است و رویکردهای زیست‌شناسی و حتی باورها و گفتمان

مدنی و اجتماعی تفاوت کرده یا بعضاً تکامل یافته

زندگی صنعتی امروز و انسان مدرن قرن بیست و

یکمی همپای ابزار و اسباب جدید زندگی، دچار و

مهم‌ترین منبع هویت بخشی تبدیل شده‌اند و هویت فرهنگی با قرار گرفتن در معرض این گونه تحولات دستخوش تغییراتی گشته که منجر به وجود آمدن گونه‌های متفاوتی از آن در جامعه شده است.

با دقت و مشاهده در رفتار و سبک‌های زندگی مردم در شهرستان کاشان می‌توان گونه‌های هویت فرهنگی متفاوت را گاه به شکل مجزا و گاه به صورت همزمان در افراد پیدا کرد. برای مثال در این شهر غالب اشخاص دارای اعتقادات مذهبی قوی و پایبند به سنت‌ها و آداب و رسوم گذشته‌ها هستند و به اسطوره‌های علمی، دینی و ملی خود احترام می‌گذارند. در کنار آنها می‌توان اشخاصی را دید که در عین رعایت شئونات و اجرای آئین‌های مذهبی دارای سبکی از زندگی هستند که در آن پایبندی به آداب و رسوم کمتر دیده می‌شود، مولفه‌های هویت نظیر گذراندن اوقات فراغت، نحوه انتخاب غذا، چگونگی اجرای مراسم ازدواج، تربیت فرزند، انتخاب همسر، هنر، موسیقی و استفاده از رسانه و در این افراد شکلی آمیخته از فرهنگ ایرانی-اسلامی و غربی دارد. از سوی دیگر کاهش پایبندی و توجه به شئونات، شعائر و اعتقادات مذهبی، آداب و رسوم، میراث فرهنگی، اسطوره‌های ملی مذهبی و علاقه به انتخاب سبک زندگی و الگوهای مدرن نیز به طور مشهود در بین شهروندان مشاهده می‌شود.

بنابراین، در راستای حفظ انسجام فرهنگی، در جامعه‌ای سنتی با بافت مذهبی شیعی، کنش‌های اجتماعی گروهی و نمایشی سنتی، دارای اماکن عمومی مذهبی متعدد و بدون ساختارهای اجتماعی تفریحی مدرن است و فرهنگ غالب در این شهر فرهنگ سنتی مذهبی می‌باشد، توجه به پیدایش گونه‌های متفاوتی از هویت فرهنگی و نیز زمینه‌های تشکیل، تحول و دگرگونی آن به ویژه در بین زنان حائز اهمیت بسیاری می‌باشد. چرا که زنان می‌توانند در جهت ایجاد توسعه

است. بنابراین در نگاه یا نکته‌برداری از جامعه‌ی امروزی گریزی نیست که این تحول و تغییرات را هم مد نظر داشته و مطالعه کنیم. بنابراین هدف این پژوهش بررسی تغییرات هویت فرهنگی زنان شهر کاشان است؛ شهری که با آن پیشینه فرهنگی کهن که امروزه دستخوش زندگی صنعتی شده است. هویت فرهنگی به مفهوم ویژگی‌های فرهنگی هر جامعه مانند دستاویزی محکم برای چنگ زدن در برهه‌های بحرانی به شمار می‌رود که جامعه می‌تواند به کمک آن و احساس تعلق که به واسطه‌ی آن در افراد پدید می‌آید به ادامه‌ی حیات فرهنگی و اجتماعی خود امیدوار باشد. گذشته تاریخی، حماسه آباء و اجدادی، باورها، سنت‌های طایفه‌ای، مفاخر ملی اسطوره‌های دینی، عصبیت‌های قومی، هنر، ادبیات موروثی، هویت فرهنگی جامعه را تشکیل می‌دهند. (روح الامینی، ۱۳۸۸: ۹۶) به طور کلی هویت فرهنگی زیرساخت و شرط لازم تحقق توسعه فرهنگی می‌باشد و توسعه جامعه در همه ابعاد علمی، اقتصادی، اجتماعی، سیاسی مرسوم توسعه فرهنگی می‌باشد.

محققان در پژوهش‌های خود از علل و عوامل مختلفی نام برده‌اند که می‌تواند بر هویت فرهنگی و مولفه‌های آن تاثیرگذار باشند. آسیب‌ها، ناهنجاری‌های اجتماعی، بحران اقتصادی، ساختار آموزشی، ساختار اجتماعی - جمعیتی، ناهماهنگی‌های قومی، جهانی شدن، ساختار سیاسی، ایدئولوژی سیاسی و ... (دهشیری، ۱۳۸۰) و گسست فرهنگی، تضاد نسل‌ها، تغییرات پرشتاب، فن آوری ماهواره‌ای، مهاجرت وسیع، شهرهای بزرگ و ... (شرفی، ۱۳۸۹). از جمله‌ی این عوامل می‌باشند.

اگر در بخش مهمی از تاریخ بشر نهادهایی مانند خانواده، دین، دولت و گروه‌های دوستان و... منابع هویت بخشی به افراد بودند، امروزه نیروهای فراملی مانند رسانه‌های ارتباطی یا ارزش‌های نوین جهانی به

وجود دارد و الگوی ساختاری تبیین‌کننده‌ی این گونه‌ها برچه عواملی مبتنی است؟ و براین مبنا سوالات جزئی پژوهش به شرح زیر می‌باشند:

۱- چه گونه‌هایی از هویت فرهنگی در بین زنان شهر کاشان می‌توان شناسایی کرد؟

۲- چه عوامل و زمینه‌هایی موجب تکثر هویت فرهنگی زنان شهر کاشان شده است؟

۳- الگوی ساختاری تبیین‌کننده گونه‌های هویت فرهنگی، در بین زنان شهر کاشان برچه عواملی مبتنی است؟

چارچوب مفهومی پژوهش

هویت فرهنگی به ریشه‌های زندگی، روش‌ها و منش‌هایی که با آن زندگی می‌کنیم، گره خورده است. منظور از روش‌های زندگی اموری مانند آداب و رسوم اجتماعی، مذهب، نوع لباس پوشیدن، غذا خوردن و خلق و خویهای مربوط به روابط اجتماعی است که هویت یک جامعه را از جامعه دیگر، متمایز می‌کند. (مجتهدزاده، ۲۰۰۰-۳۷: ۱۳۸۵) هویت فرهنگی قسمتی از نظام فرهنگی است که به خودآگاهی افراد منجر می‌شود. در واقع هویت فرهنگی نوعی احساس وابستگی و تعلق است که جمعیتی از انسان‌ها در یک چارچوب جغرافیایی خاص، از خود نشان می‌دهند. هویت فرهنگی جزئی از شخصیت افراد یک ملت است که به طور تدریجی تحول می‌یابد و عوامل متعددی چون صنعتی شدن، گسترش ارتباطات جمعی، افزایش تحرک جغرافیایی، افزایش سطح تحصیلات، ... می‌تواند در این تحول تدریجی موثر و دخیل باشند.

هویت از مسائل مهم حوزه علوم انسانی است که دارای لایه‌ها و سطوح متفاوتی است که سطوح بالایی از آن از جمله هویت اجتماعی و ملی با موضوع فرهنگ در ارتباط هستند. پرسش از هویت یک پرسش معمولی نیست، بلکه یک پرسش فلسفی و تاریخی است، زیرا

پایدار، نقش‌های چندگانه‌ای ایفا کنند. نقش زنان در توسعه فرهنگی و پیشرفت هر جامعه‌ای بر همگان پوشیده نیست. در واقع، جامعه‌ای که قصد حرکت به سوی توسعه را دارد، اگر صرفاً به ابعاد مادی آن توجه داشته باشد و تعالی انسان‌ها و کاهش نابرابری‌ها را در نظر نگیرد به موفقیت دست نخواهد یافته است.

توسعه فرهنگی به‌عنوان یکی از بسترهای تعالی و رشد انسان، آنگاه می‌تواند موفقیت‌آمیز باشد که با یاری و مشارکت همه گروه‌های اجتماعی و برای همه آنان صورت پذیرد و در میان گروه‌های اجتماعی، زنان نیمی از جمعیت کشور را تشکیل می‌دهند و توجه به نیروهای بالقوه، توانایی‌ها و آسیب‌های این بخش از جامعه، نباید نادیده گرفته شود. زنان علاوه بر فعالیت‌های که در این زمینه می‌توانند داشته باشند، نقش اساسی در تربیت نیروی انسانی که عامل مهمی در توسعه و پیشرفت هر جامعه‌ای می‌باشد، دارند. زن آئینه تمام‌نمای شخصیت انسان و مظهر پرورش است و در پی‌ریزی اساس و ساختار شخصیت انسان، معماری نقش آفرین و هنرمندی چیره دست می‌باشد. او با رفتار خود آینده یک انسان را رقم می‌زند و در تعیین ساختار شخصیت هرفرد که از دوران کودکی او آغاز می‌شود، نقشی محوری و کلیدی ایفا می‌کند. هنر مدیریت و تدبیر صحیح در گردش فضای معنوی خانواده به عنوان نخستین و مهمترین واحد اجتماعی که نقشی کلیدی در شکل‌گیری و جهت‌گیری نظام اجتماعی و جامعه‌پذیری فرهنگی اعضای جامعه دارد، برعهده زنان است. این پژوهش در نظر دارد با استفاده از دو رویکرد کمی و کیفی، با شناسایی گونه‌های هویت فرهنگی در بین زنان شهر کاشان، علل و عوامل تاثیرگذار بر آنها، یک الگوی ساختاری مناسب به منظور شناسایی ابعاد و عوامل موثر بر شکل‌گیری این گونه‌ها ارائه دهد.

از این‌رو سوال اصلی پژوهش حاضر عبارت از چه گونه‌هایی از هویت فرهنگی در بین زنان شهر کاشان

در پاسخ به این پرسش باید ملتی را تعریف کرد که با ملتها و اقوام دیگر متفاوتند و معیار این تفاوت‌ها، زبان، قلمرو جغرافیایی، نژاد، آداب و رسوم ظاهری، فرهنگ ملی و یا حتی اعتقادات، شئون و شعائر دینی و مذهبی باشد. باید هویت را عامل وحدت و انسجام اجتماعی دانست و در فهم آن به مؤلفه‌هایی تکیه کرد که همه مؤلفه‌های فرهنگ را پوشش دهد.

هویت فرهنگی

اگر این تعریف متداول از فرهنگ را بپذیریم که «فرهنگ مجموعه‌ای است از رفتارها، کردارها و علایم که برای انجام‌دهندگان آنها معنایی خاص دارند» در آن صورت هویت فرهنگی را می‌توان هویتی دانست که ریشه در این رفتارها و کردارهای خاص دارد. هویت فرهنگی مجموعه ارزش‌ها، باورها، سمبل‌ها و ... است که سبب شناخته شدن و متمایز کردن فرد و جامعه از دیگر افراد و جوامع می‌شود از این رو هویت فرهنگی بر سه مدار پیوسته با یکدیگر که حول یک محور می‌چرخند، حرکت می‌کند:

الف) فرد در درون گروه و جماعت واحد که می‌تواند در قبیله، طایفه یا گروه اجتماعی (حزب و...) ظهور کند.

ب) جماعت و گروه‌های مدرن و ملتها که هویت فرهنگی مشترکشان به مثابه وجه تمایز آنان به شمار می‌رود.

ج) ملت‌های واحد و یکپارچه در مقایسه با دیگر ملل. (آزاد، ۱۳۹۳: ۲۴۳) به نظر اینگلهارت فرهنگ نظامی است از نگرش‌ها، ارزش‌ها و دانشی که به طریزی گسترده در میان مردم مشترک است و از نسلی به نسل دیگر منتقل می‌شود. در حالی که طبیعت انسانی از لحاظ زیست‌شناختی فطری و عمومی است، فرهنگ فرا گرفته می‌شود و ممکن است از یک جامعه به جامعه‌ای دیگر تغییر کند. (همان،

(۱۷)

رابطه هویت و فرهنگ ناشی از ارتباط هر دو مفهوم با کنش اجتماعی است و هویت را می‌توان اصل نسبی دیالکتیکی تلقی کرد که فرد بین شبکه معنایی ذهن خود و شبکه روابط اجتماعی برقرار می‌کند. محیط فرهنگی نقش برجسته‌ای در تکوین، حفظ، تغییر و تحول هویت دارد اگرچه ساختارهای عینی مستقل و بیرون از اراده فرد به کنش کنش‌گران جهت می‌دهد اما همین ساختارها نیز از خلال تکوین اجتماعی برآمده از رابطه میان فرد (طبیعت ثانویه) و اجتماع (عرصه) ایجاد می‌شوند. (آشنا، ۱۳۸۹: ۱۶۱، به نقل از توسلی، ۱۳۸۳)

هویت فرهنگی به ریشه‌های زندگی، روش‌ها و منش‌هایی که با آن زندگی می‌کنیم، گره خورده است. منظور از روش‌های زندگی اموری مانند آداب و رسوم اجتماعی، مذهب، نوع لباس پوشیدن، غذا خوردن و خلق و خویهای مربوط به روابط اجتماعی است که هویت یک جامعه را از جامعه دیگر، متمایز می‌کند. (مجتهدزاده، ۱۳۷۸: ۲۰) هویت فرهنگی به معنای جهان بینی، ایدئولوژی، اعتقادات، ارزش‌ها، تصورات، هنجارها (الگوی رفتاری برآمده از ارزش‌ها)، اسطوره‌ها، خرافه‌ها، افسانه‌ها، انگاره‌ها، تصورات، آیین‌ها، آداب و رسوم، سنن، نمادها (فولکلور، زبان، پرچم)، دانش‌ها، چیره دستی‌ها، فن‌آوری‌ها و ... خاطرات و حافظه‌های جمعی و نقاط عطف تاریخی (مقاومت‌ها و حماسه‌ها) هر ملت است. (دهشیری، ۱۳۸۰: ۵۲)

اینگلهارت در دهه هشتاد این ایده را مطرح کرد که در جوامع صنعتی مواجه با نوعی دگرگونی ارزشی اساسی هستیم. به این صورت که گرایش نسبت به ارزش‌های فرامادی تقویت گردیده و نسل جدید به ارزش‌های فرامادی اولویت بیشتری می‌دهد. وی به تغییر و تحول ارزشی در طی فرآیند جایگزینی نسلی

در مهم‌ترین ارزش‌ها می‌شود. (خالقی فر، ۱۳۸۱: ۱۰۴-۱۰۳)

در نظریه اینگلهارت، مفهوم کانونی مدرنیزاسیون این است که صنعتی شدن مجموعه‌ای از نتایج اجتماعی و فرهنگی را به همراه دارد که موجب افزایش سطح تحصیلات و تغییر نقش‌های جنسی می‌گردد. صنعتی شدن بر اغلب عناصر دیگر جامعه تأثیر می‌گذارد. این نظریه می‌گوید که صنعتی شدن پیامدهای مختلفی از جمله در حوزه فرهنگی (تفاوت بین نسلی) داشته است. تغییر از جامعه ماقبل صنعتی به صنعتی سبب تغییراتی در تجربه افراد و دیدگاه آنان شده است. پیدایش جامعه فراصنعتی، محرک پیدایش و گسترش دیدگاه‌های جهانی می‌گردد. افزایش تحصیلات رسمی افراد و تجارب شغلی آنها به افراد کمک می‌کند که استعدادهایشان را جهت تصمیم‌گیری مستقل افزایش دهند. بنابراین، پیدایش جامعه فراصنعتی منجر به افزایش و تأکید بیشتر بر خود ابرازی می‌گردد. (رحیمی، ۱۳۹۰: ۳۷)

از سوی دیگر، افراد با تغییر در سبک زندگی و مصرف کالاهای فرهنگی درصددند تا هویت فرهنگی خود را فارغ از نظام ارزشی جامعه تغییر دهند و هویت سنتی خود را بازسازی کنند. گیدنز معتقد است که امروزه سبک‌های زندگی در دنیای مدرنیته به طور کلی ما را از سازمان اجتماعی سنتی دور کرده اند. گیدنز در این خصوص مفهوم از جاکندگی مکانی و زمانی را برای توصیف این که چگونگی روابط اجتماعی، به دنبال آن هویت اجتماعی و فرهنگی، از زمینه‌های محلی رها شده اند و دوباره ساختاری مکانی و زمانی جدید سازمان یافته اند، بکار می‌برد. (گیدنز، ۱۹۹۰: ۲۵۰-۲۴۵) توماس ژی (۱۹۹۳) عنوان می‌دارد که در عصر جهانی شدن تغییرات ساختاری عمیق، زمینه‌ی رهایی از اقتدار و فرهنگ سنتی را فراهم نموده است. گیدنز و توماس ژی هر دو بر این نکته تأکید دارند که

پرداخته است. به اعتقاد اینگلهارت اولویت ارزشی فرد تحت تأثیر محیط اجتماعی - اقتصادی که وی در طول سال‌های پیش از بلوغ در آن به سر می‌برده شکل می‌گیرد و با تغییر شرایط محیطی، اولویت‌های ارزشی نسل جوان با نسل قبل متفاوت خواهد شد.

اینگلهارت در نظریه دگرگونی ارزشها دو فرض محوری را مبنای کار خود قرار می‌دهد:

۱- فرضیه کمیابی، ناظر بر این امر است که اولویت‌های فرد بازتاب محیط اجتماعی - اقتصادی‌اش است و شخص بیشترین ارزش‌ها را برای آن چیزهایی قائل می‌شود که عرضه آنها نسبتاً کم است.

۲- فرضیه اجتماعی‌شدن، که اصل را بر این قرار می‌دهد که ارزش‌های اساسی فرد به شکل گسترده بازتاب شرایطی است که در طول سال‌های قبل از بلوغ وی وجود داشته است. (اینگلهارت و آبرامسون، ۱۳۷۸: ۶۲)

به نظر وی در حالی که فرضیه کمیابی دلالت بر این دارد که رونق و شکوفایی اقتصادی به گسترش ارزش‌های فرامادی گرایانه می‌انجامد، فرضیه اجتماعی شدن مبین این است که نه ارزش‌های فرد و نه ارزش‌های یک جامعه یک شبه تغییر نمی‌کند. برعکس، دگرگونی اساسی ارزش‌ها به تدریج و بیشتر به طرز نامرئی روی می‌دهد. این دگرگونی در مقیاسی وسیع زمانی پدید می‌آید که یک نسل جانشین نسلی مسن‌تر در جمعیت بزرگسال یک جامعه می‌شود. (اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۷۶) فرآیند مدرنیزاسیون باعث انتقال عمیق نگرش‌ها، عقاید و رفتار که انتقال اجزای فرهنگی است، می‌شود. به عقیده اینگلهارت مدرنیزاسیون تحول فرهنگی بسیار وسیعی در فرهنگ معاصر غرب به وجود آورده است. همچنین وی معتقد است که خیزش سطوح توسعه اقتصادی، سطوح بالاتر آموزش، اشاعه رسانه‌های جمعی و برخاستن دولت رفاه منجر به تغییر

هویت‌های متکثر برای افراد تعریف و گاهی تحمیل می‌کند.

فروریزی فرا روایت‌ها نیز یکی از دلایل دیگر صورت بندی هویت متکثر انسان پست مدرن است "لیوتا" که یکی از پرنفوذترین اندیشمندان پست مدرن است مباحث مبسوطی را در این زمینه ارائه داده است. از نگاه وی دانش به روایتی و علمی تقسیم می‌شود روایت‌ها که شامل اسطوره‌ها، داستان‌ها، افسانه‌ها و ... هستند. مشروعیت را به نهادهای اجتماعی تزریق می‌کنند. آنچه از طریق این روایت‌ها انتقال می‌یابد عبارت است از مجموعه قواعدی که شکل دهنده همبستگی یا پیوند اجتماعی هستند و هویت جمعی از این رهگذر شکل می‌گیرد اما در دانش علمی هر گزاره‌ی قبلاً پذیرفته شده‌ای معمولاً می‌تواند به چالش کشانده شود، هر گزاره جدید که با گزاره‌های تأیید شده قبلی راجع به همان موضوع ناسازگار باشد، اگر گزاره پیشین را ابطال کند می‌تواند به عنوان گروه معتبری پذیرفته شود. علم همیشه با رویا در تعارض بوده است، با معیار علم ثابت می‌شود که اکثر این روایات، افسانه‌اند. از آنجا که دنیای جدید به سمت دانش علمی گام‌های بلند برمی‌دارد، ما باید شاهد فروریزی فرا روایت‌ها و در نتیجه ساخت یابی هویت‌های متکثر باشیم. (آهنگریانی، ۱۳۹۴: ۲۳)

مصرف زدگی نیز به عنوان یکی از مولفه‌های اصلی دوران پست مدرن در صورت بندی هویتی متکثر دخیل بوده است. در جامعه پست مدرن هویت یابی افراد نه بر اساس طبقه شان و یا حتی نظام تولیدی، بلکه بر اساس نوع مصرف و ماهیت متنوع اشیاء مصرفی است و از آنجا که هیچگاه در نظام مصرف ثبات لازم یافت نمی‌شود، هویت‌های پایدار نیز به نابودی گراییده است. بر این اساس کیت نش بر این باور است که در جامعه معاصر نوعی ناپایداری در هویت‌های ساخت گرفته بر مبنای انتخاب مصرف و نوع زندگی و به همین میزان

جهانی شدن منجر به رهایی هویت و تعلق‌ها از وابستگی سنتی به مکان شده است. (ازکیا و همکاران، ۱۳۹۳)

تکثر هویتی

در دنیای پست مدرن جهان زیست‌های مردم متکثر تر شده است. مفهوم جهان زیست، ریشه در جامعه شناسی معرفت دارد و به معنای جهان اجتماعی است که هر فرد در آن زندگی می‌کند. برگر استدلال می‌کند که در جوامع سنتی، جهان زیست، جهانی کم و بیش یکپارچه و واحد است اما در دنیای مدرن و به ویژه در دنیای پست مدرن این مساله صادق نیست، جهان زیست قطعه قطعه شده است. (گیبیزو ریمر، ۱۳۸۱: ۱۰۷) از آنجا که هویت در برابر غیریت شناخته می‌شود اجتماع شرط اساسی هویت یابی است و بنابراین در صورت قطعه قطعه شدن جهان زیست‌های اجتماعی، هویت‌ها نیز پاره پاره می‌شوند. تکثر هویتی علاوه بر قطعه قطعه شدن جهان زیست، دلایل دیگری نیز دارد که از جمله آنها به فروپاشی حکومت‌های ملی و گسترش روندهای جهانی شدن، فرو ریزی فراروایت‌ها، مصرف زدگی و رسانه‌ای شدن جامعه می‌توان اشاره کرد، در جامعه پست مدرن به جهت روندهای جهانی شدن، گسست پیوند طبقه و سیاست که به وسیله احزاب سیاسی ملی ایجاد می‌شد پدید آمده است. (نش، ۱۳۸۷: ۲۷۷) بر این اساس تعلقات طبقاتی دیگر معنای سابق سابق خود را از دست داده است اگر در جامعه مدرن فردی با استناد به وابستگی‌های خانوادگی، خود را جزء طبقه اشراف می‌دانست و هویت خاصی برای خود تعریف می‌کرد یا به دلیل صرف کار در یک کارخانه خود را کارگر و بنابر این عضو جامعه پرولتاریا می‌دانست و برای خود یک هویت مارکسیستی باز می‌شناخت در جامعه پست مدرن هویت‌های ملی پاسخگو نبوده، جامعه جهانی

بر مبنای حرفه وجود دار. (نش، ۱۳۸۷: ۲۷۷-۲۷۶)

روش تحقیق

چنانچه اشاره خواهد شد روش پژوهش اقتضای آن دارد که سنجش رابطه متغیرها به سان شیوه مرسوم در مطالعات کمی مقصود نبوده و از همین رو آنچه از مباحث نظری در قسمت پیشین این مقاله آورده شد، به عنوان راهنما و راهبرد پژوهش در کاربست دقیق‌تر مفاهیم در جریان پژوهش بوده است. همچنان در پی آنیم تا از رهگذر مقایسه عوامل موثر در تشکیل هویت فرهنگی زنان کاشان با مباحث نظری ارائه شده امکان ایجاد زمینه شناخت عمیق‌تر در این حوزه مطالعاتی را فراهم آوریم و شکاف‌های احتمالی میان مباحث نظری و یافته‌های پژوهش را به عنوان دستمایه پژوهش‌های بعدی در کاشان و در حوزه زنان معرفی نماییم.

در پژوهش حاضر با توجه به هدف اصلی پژوهش که شناسایی گونه‌های هویت فرهنگی زنان شهر کاشان می‌باشد، روش تحقیق ترکیبی (آمیخته) بکار برده شده است. پژوهش ترکیبی یک طرح پژوهشی با مفروضات فلسفی و نیز روش‌های کاوشگری است. (کرسول و پلانورک، ۱۳۹۰) پژوهش‌های ترکیبی انواع مختلفی دارند که چهارنوع از متداول‌ترین آنها عبارتند از: طرح همسوسازی (مثلت سازی)، طرح تو در تو (لانه کردن)، طرح تبیینی و طرح اکتشافی. هدف از طرح دو مرحله‌ای اکتشافی آن است که نتایج روش اول (کیفی) باعث شکل‌گیری و روش شدن روش دوم (کمی) شود. (گرین و دیگران) و در این پژوهش از روش ترکیبی با رویکرد اکتشافی استفاده شده است. از آنجایی که در این پژوهش به دنبال شناسایی گونه‌های چند گانه از هویت فرهنگی و یافتن دلایلی برای ایجاد آنها در بین زنان هستیم از مدل تدوین ابزار استفاده می‌کنیم.

مدل ۱ - تدوین ابزار (با تاکید بر QUNA)

با توجه به این که پژوهشگر در این تحقیق برای شناسایی گونه‌های هویت فرهنگی ابتدا باید درصد شناسایی مولفه‌های هویت فرهنگی در بین زنان شهر کاشان باشد، لذا ابتدا با استفاده از روش پدیدارشناسی مبتنی بر الگوی کلایزی مولفه‌های هویت فرهنگی را شناسایی کند. مشارکت کنندگان در این تحقیق زنان شهر کاشان

می‌باشند که از میان آنها ۱۱ نفر فعال فرهنگی و با افرادی که اطلاعات خوبی در زمینه موضوع تحقیق داشتند برای مصاحبه انتخاب شدند. مصاحبه به کاررفته در این تحقیق ساخت نیافته و گاهی نیمه ساخت یافته می‌باشد چرا که از مشارکت کنندگان خواسته شده که آنچه درباره فرهنگ کاشان می‌دانند و یا تجربه کرده‌اند، توصیف و بیان کنند، هر

این مناطق به نسبت‌های معین در جدول ۱ ارائه شده است، از روش نمونه‌گیری طبقه‌ای متناسب با حجم جامعه آماری به شرح زیر استفاده شده است.

جدول ۱ - مناطق مورد بررسی و تعداد نمونه‌ها از هر منطقه

مناطق جغرافیایی	تعداد جامعه آماری زنان	حجم نمونه متناسب با هر طبقه
منطقه ۱	۲۸۲۰۰	۶۴
منطقه ۲	۵۰۳۰۰	۱۱۴
منطقه ۳	۳۱۴۵۰	۷۲
منطقه ۴	۲۴۶۵۰	۵۶
منطقه ۵	۱۰۴۰۰	۲۴
جمع کل	۱۴۵۰۰۰	۳۳۰

تعیین اعتبار و پایایی: اعتبار محتوا

اعتبار محتوای پرسشنامه که محقق ساخته و بر گرفته از نتایج تحقیق کیفی می‌باشد توسط اساتید و کارشناسان مورد بررسی قرار گرفته و اعتبار آن مورد تأیید می‌باشد. برای بررسی اعتبار عاملی پرسشنامه بکار رفته از روش تحلیل عاملی اکتشافی در تحقیق حاضر استفاده گردید.

تحلیل عاملی اکتشافی

به منظور خلاصه‌سازی داده‌ها و قرار دادن آنها در عامل‌های اصلی از تکنیک تحلیل عاملی استفاده می‌شود. برای انجام تحلیل عاملی از روش تحلیل عاملی اکتشافی (EFA^۲) و به شیوه مؤلفه‌های اصلی (PC^۳) استفاده شده است.

برای اجرای تحلیل عاملی به شیوه تحلیل مؤلفه‌های اصلی ابتدا به منظور حصول اطمینان نسبت به کفایت نمونه‌برداری و صفر نبودن ماتریس همبستگی داده‌ها در جامعه آماری، آزمون KMO و کرویت بارتلت محاسبه شد که جداول و نتایج این آزمون‌ها را به ترتیب برای سوال اول و دوم پرسشنامه نشان می‌دهد:

کجا نیاز شده از سوالات از پیش طرح شده استفاده گشته است و گاه پاسخ‌ها و بیانات مشارکت کنندگان خود عامل ایجاد سوالات جدید از آنان گردید. بعد از شناسایی مؤلفه‌های هویت فرهنگی و عوامل موثر بر تکثر هویت فرهنگی از طریق روش پدیدارشناسی و نیز شناسایی گونه‌های هویت فرهنگی، در بخش کمی این پژوهش به پاسخگویی به سوال آخر تحقیق که عبارت است از الگوی ساختاری تبیین کننده گونه‌های هویت فرهنگی، در بین زنان شهر کاشان برچه عواملی مبتنی است؟ از آنجا که در این پژوهش روابط بین مؤلفه‌های هویت فرهنگی و عوامل موثر بر تشکیل گونه‌ها در قالب مدل معادلات ساختاری مورد بررسی قرار گرفته است بر اساس نحوه گردآوری داده‌ها، روش تحقیق این پژوهش، روش توصیفی همبستگی مبتنی بر ماتریس همبستگی با روش تجزیه و تحلیل، تحلیل عاملی اکتشافی و مدل معادلات ساختاری می‌باشد. جامعه آماری این تحقیق زنان ۱۸ تا ۵۰ ساله کاشانی که در مناطق ۵ گانه این شهر ساکن هستند و تعداد آنها ۱۴۵۰۰۰ نفر می‌باشد.

از آنجا که جامعه آماری این تحقیق محدود است از فرمول نمونه‌گیری با حجم نمونه محدود استفاده می‌شود. و برای تهیه واریانس یک نمونه اولیه ۳۰ نفر گرفته و واریانس آن محاسبه شد که برابر با ۰/۲۱۳ محاسبه گردید که در فرمول نمونه‌گیری کوکران قرار گرفت و مقدار نمونه آماری برابر با ۳۳۰ محاسبه شد که در ادامه ارائه شده است

$$n = \frac{n(t_{/2})^2}{(n-1)(t_{/2})^2} = \frac{(145000)(1.96)^2(0.213)}{(145000-1)(0.05)^2(1.96)^2(0.213)} = 330$$

در این پژوهش روش نمونه‌گیری، نمونه‌گیری احتمالی از نوع نمونه‌گیری طبقه‌ای می‌باشد. از آنجا که شهر کاشان دارای ۵ منطقه می‌باشد و جمعیت زنان در

شماره ۴ آمده است.

جدول ۴ - پایایی متغیرهای تحقیق

متغیر	ضریب پایایی	متغیر	ضریب پایایی
توسعه صنعتی	۰/۷۹۳	مذهبی سنتی	۰/۷۵۱
توسعه ارتباطی	۰/۸۵۷	مذهبی نوگرا	۰/۷۱۳
توسعه گردشگری	۰/۸۱۵	معرفت‌گرا	۰/۷۴۸
تحرک اجتماعی	۰/۶۳۶	نوگرایی مذهبی	۰/۶۹۵
توسعه علمی	۰/۶۲۰	نوگرا	۰/۷۸۱

براین اساس، با توجه به جدول می‌توان گفت که متغیرها و مفاهیم تحقیق از آلفای مطلوب برخوردار بوده است؛ در نتیجه می‌توانیم پرسشنامه نهایی را توزیع و یافته‌های آن را بررسی نماییم.

یافته‌ها

در این پژوهش با استفاده از روش پدیدارشناسی مبتنی بر الگوی استیویک - کولایزی، تجزیه و تحلیل داده‌ها در قالب مراحل ذیل صورت گرفته است:

در مرحله اول محقق به منظور درک و هم‌احساس شدن با شرکت‌کنندگان، کلیه توصیف‌ها و تجارب بیان شده از طرف آنها را از روی فایل صوتی (و در برخی موارد هم فایل صوتی و هم فایل تصویری) پیاده‌سازی و چندین بار با دقت و تأمل مطالعه شده تا مطالب و عبارات مهم استخراج شود. در مرحله دوم، استخراج جملات مهم در دستور کار قرار گرفته و سعی شد اظهارات معنی‌دار و جملات مرتبط با پدیده مورد نظر از متن مصاحبه‌ها که بر اساس اطلاعات جمع‌آوری شده، استخراج شود. در مرحله بعد محقق اظهارات معنی‌دار استخراج شده را در دسته‌های هم‌مفهوم سازماندهی و مرتب نموده است.

جدول ۲ - نتایج آزمون KMO و بارتلت برای سوال اول

اندازه کفایت نمونه	۰/۷۱۶
KMO	۰/۷۱۶
کای اسکوئر تقریبی	۶۸۹۵/۲۸۴
آزمون بارتلت	درجه آزادی ۲۷۰۱
مقدار p*	۰/۰۰۰
* p-value(significance)	

جدول ۳ - نتایج آزمون KMO و بارتلت برای سوال دوم

اندازه کفایت نمونه	۰/۶۱۷
KMO	۰/۶۱۷
کای اسکوئر تقریبی	۵۰۳/۲۹۹
آزمون بارتلت	درجه آزادی ۱۰۵
مقدار p*	۰/۰۰۰

مقادیر پایین‌تر از ۰/۶ برای KMO دلالت بر این دارد که تعداد نمونه برای انجام تحلیل عاملی کافی نبوده و یا نتایجی که از تحلیل عاملی برای این داده‌ها بدست می‌آید، نتایج معتبر و مفیدی نمی‌باشد. همان‌طور که از جداول ۲ و ۳ مشاهده می‌شود اندازه کفایت نمونه KMO به ترتیب ۰/۷۱۶ و ۰/۶۱۷ بدست آمده و در نتیجه انجام تحلیل عاملی برای این داده‌ها برای هر دو سوال پرسشنامه امکان‌پذیر است. بنابراین پیش‌فرض اول رعایت شده است.

زمانی که مقدار آزمون کرویت بارتلت در سطح خطای کوچک‌تر از ۰/۰۵ معنادار باشد در این حالت ارتباط معناداری بین متغیرها وجود داشته و امکان کشف ساختار جدید از داده‌ها ممکن می‌باشد. با توجه به این که در جداول فوق مقدار p کمتر از سطح معناداری ۰/۰۵ بدست آمده است بنابراین تحلیل عاملی برای کشف ساختار جدید از داده‌ها مناسب است. در نتیجه پیش‌فرض دوم نیز رعایت شده است. در تحقیق حاضر برای بدست آوردن پایایی تعداد ۳۰ پرسشنامه به صورت تصادفی بین زنان براساس نمونه‌گیری طبقه‌ای توزیع گردید. با توجه به این روش میزان پایایی برای هر یک از متغیرهای تحقیق، در جدول

چه گونه‌هایی از هویت فرهنگی در بین زنان شهرکاشان می‌توان شناسایی کرد؟

جدول ۵ - واحدهای معنایی اولیه و مفاهیم مرکزی گونه‌های هویت فرهنگی

واحدهای معنایی	موضوعات مرکزی
معتقد به اجرای آیین‌های مذهبی، اهمیت حفظ حجاب، رفتن محدود به امام زادگان، شرکت در جلسات مذهبی، فراوانی برگزاری مراسم مذهبی در بین زنان، دادن نذورات، حفظ رسومات مذهبی، سنت‌های مذهبی، اعتقاد شدید به نذر.	مذهبی سنتی
با وجود مذهبی بودن اجازه می‌دهم دخترم حتی در دانشگاه شهر دیگر هم تحصیل کند. به نظرم کارکردن زن در خارج از منزل اشکالی ندارد، فقط باید به اعتقادات مذهبی خود پایبند باشد. من خیلی وقتها همراه زنان دیگر بدون خانواده به سفرهای زیارتی می‌روم.	مذهبی نوگر
زنان خودشان اقدام به تاسیس خیریه‌هایی برای کمک به نیازمندان، بیماران، ساخت مدرسه و دانشگاه می‌کنند، حفظ حجاب خیلی برایم اهمیت دارد اما شکل و رنگ آن را ترجیح می‌دهم خودم انتخاب کنم، ترجیح می‌دهم در جلسات مذهبی که سخنرانی علمی و معرفی دارد شرکت کنم. دوست دارند کمک‌های نقدی خود را برای ساخت مدرسه، دانشگاه یا بیمارستان هزینه کنند.	معرفتگرا
هم در آیین‌های مذهبی شرکت می‌کنند، هم در مجالسی که شرع منع می‌کند. برخی فقط در ظاهر سنت‌های مذهبی رارعايت می‌کنند. سعی می‌کنند نوگرایی خود در مذهب رابه واسطه تغییر در اجرای آئین‌ها نشان دهند مثلاً آوردن دف در مراسم‌های مذهبی، استفاده از نوحه‌های جدید...	نوگرای مذهبی
باهرجمعی از دوستان راحت و خودمانی هستند و در بند محرم یا نامحرم بودن آنها نیستند. محافظه کاری در بین نسل جدید نوگرا کمتر شده و بیشتر حسابگرند تا محافظه کار. قائل به حفظ شئوناتی نظیر حجاب عدم ارتباط با نامحرم و ... نیستند.	نوگرا

چه عوامل و زمینه‌هایی موجب تکثر هویت فرهنگی زنان شهرکاشان شده است؟

در ادامه پژوهش با انجام مصاحبه‌ها، محقق دریافت عواملی باعث ایجاد این گونه‌های هویتی و سبب تکثر آنها شده‌اند که در ادامه به شرح آن پرداخته شده است. نتایج تحقیقات توسلی و قلی پور، ۱۳۸۵؛ جوادی یگانه و عزیزی، ۱۳۸۷؛ محمدپور، نقدی و نادرزاد، ۱۳۸۹؛ امامی، ۱۳۹۰ در خصوص مولفه‌های هویت فرهنگی

عواملی که سبب تکثر این مولفه‌ها شده است، محقق را بر آن داشت تا ضمن توصیف عمیق گونه‌های هویت فرهنگی در میان زنان کاشانی، عواملی را نیز که سبب این تکثر می‌شوند، با تحلیل پدیدار شناسانه بازشناسد. در جدول ذیل واحدهای معنایی و موضوعات محوری که این واحدها استخراج شده‌اند، تشریح می‌گردد:

جدول ۶ - واحدهای معنایی اولیه و مفاهیم مرکزی زمینه‌های موثر

واحد معنایی	موضوعات مرکزی
در تبادل فرهنگی بیشتر تاثیر پذیرند تا تاثیر گذار، وجود مراکز علمی و دانشگاهی، سنت و رسانه‌ها تبال فرهنگی را زیاد کرده است، اشتغال زنان در محیط‌های سالم، ایجاد تعارض هویتی بواسطه توسعه مرکز علمی صنعتی و تجاری و حضور مهاجران در شهر، افزایش کارخانه‌های صنعتی زنان از مشاغل خانگی به اشتغال در کارخانه‌ها	توسعه صنعتی
وجود تنوع فرهنگی به سبب مهاجرت، افزایش حضور اتباع بیگانه	تحرك اجتماعی

واحد معنایی	موضوعات مرکزی
	عوض شدن بعضی از رفتارها و رسومات کاشانی‌ها بواسطه وجود دانشگاه در شهر و آمد دانشجویان از شهرهای دیگر در شهر، در گذشته تحصیل بانوان در سطوح بالا به خاطر روحیه سنتی مذهبی کمتر بود که اینک در حال حاضر هم دیده می‌شود ولی امروزه زنان مذهبی معتقد و پایبند با تحصیلات عالی دیده می‌شود، افزایش تحصیلات، گسترش ارتباطات و تکنولوژی در کاهش بعضی از خصصیات فرهنگی مثل تعارفی بودن بیش از اندازه موثر بوده است.
	عمومی شدن استفاده از تلفن‌های همراه خصوصا گوشی‌های جدید، در تغییرات فرهنگی بسیار تاثیرگذار بوده است، رواج سایت‌های متعدد اینترنتی و استفاده از آنها در تغییر فرهنگ زنان تاثیرگذار بوده است، رواج استفاده از شبکه‌های ماهواره‌ای در تغییرات فرهنگی بسیار تاثیرگذار بوده است، عمومی شدن استفاده از تلفن‌های همراه خصوصا گوشی‌های جدید، شیوه‌های رفتاری به ویژه ارتباطات گرم سنتی رادر بین خانواده‌ها تغییر داده است، داشتن وسایلی ارتباطی به روز از رسانه گرفته تا وسایل صوتی تصویری در تغییرات فرهنگی موثر بوده اند.
	زنان کاشانی زیاد مسافرت می‌کنند خصوصا سفرهای زیارتی. واکتسفرهای خارجی زنان در کاشان سفرهای زیارتی است، بارشد تکنولوژی و مدرنیته شدن بعضی از خانواده‌های کاشانی سفرهای خارجی غیر زیارتی به مرور زمان رو به افزایش است. خصوصا در زنانی که تقید مذهبی در آنها زایل شده است، زنان سنتی مذهبی مقید هستند حتما با خانواده به سفر بروند، حضور مسافران و گردشگران برای بازدید از ابنیه تاریخی شهر خود در تغییر فرهنگ تاثیرگذار بوده است، افزایش میزان مسافرت‌های داخلی و خارجی زنان در تغییر فرهنگ زنان تاثیرگذار بوده است.

توسعه صنعتی

زنان شرکت کننده در مصاحبه، تغییر رویکرد در صنعت و تجارت، به وجود آمدن کارخانجات و شرکت‌ها و پاساژهای تجاری و اشتغال افراد در این بخش اقتصادی خصوصا اشتغال زنان که در گذشته بیشتر به مشاغل خانگی و هنری مشغول بودند را به عنوان توسعه صنعتی و عاملی در تکثر هویت فرهنگی معرفی کرده اند:

توسعه مرکز علمی صنعتی و تجاری و حضور مهاجران در شهر تعارض هویتی به وجود آورده است. با صنعتی شدن شهر و افزایش کارخانه‌های صنعتی زنان از مشاغل خانگی به اشتغال در کارخانه‌ها روی آورده‌اند.

تحرك اجتماعی

مصاحبه شونده گان موقعیت جغرافیای و صنعتی بودن شهر کاشان را از عواملی می‌دانند که تحرك اجتماعی و به تبع آن تکثر هویت فرهنگی را در پی

داشته است. شهر کاشان به لحاظ نزدیکی به پایتخت، قرار داشتن بر سر شاه راه‌های تجاری، داشتن کارخانه‌های صنعتی گسترده و معادن عظیم، نزدیکی به سایت هسته‌ای نظنز و بادارای بودن موقعیت اقتصادی خوب مهاجران زیادی را جذب کرده است. این تحرك جانبی در کنارتحرک عمودی که با ارتقاء پایگاه‌های اقتصادی اجتماعی افراد حاصل شده است، موجبات تکثر فرهنگی را فراهم نموده که در ذیل به بخشی از کدهای مطرح شده در این زمینه اشاره شده است.

مهاجرت روستاییان به شهر باعث ایجاد تنوع فرهنگی زیادی در شهر شده است.

افزایش حضور اتباع افغانی در شهر و اشتغال آنها در مشاغل مختلف در برخی از رفتارهای فرهنگی مثل انتخاب شغل، مسکن و... تاثیر گذار بوده است.

گسترش شهرک‌های صنعتی مهاجران زیادی را از شهرهای دیگر با فرهنگ‌های مختلف به شهر کشانده است.

اینترنتی، شبکه‌های ماهواره‌ای و تلفن‌های همراه و شبکه‌های متنوع اجتماعی و ... درکشان و ایجاد زمینه‌های تغییر فرهنگ و تکثر گونه‌های هویت فرهنگی در بین مردم و بالاخص زنان اشاره کرده‌اند که خلاصه‌ای از آن به شرح ذیل است.

داشتن وسایلی ارتباطی به روز از رسانه گرفته تا وسایل صوتی تصویری درتغییر فرهنگ شهر ما موثر بوده‌اند.

رواج سایت‌های متعدد اینترنتی و استفاده از آنها درتغییر فرهنگ زنان تاثیرگذار بوده است.

رواج استفاده از شبکه‌های ماهواره‌ای سبک زندگی‌ها را تغییر داده است.

عمومی شدن استفاده از تلفن‌های همراه خصوصاً گوشی‌های جدید، شیوه‌های رفتاری به ویژه ارتباطات گرم سنتی رادر بین خانواده‌ها تغییر داده است.

توسعه گردشگری

مصاحبه شوندگان در این پژوهش وجود آثار تاریخی و میراث گرانب‌های فرهنگی و هنرهای زیبای قدیمی در شهر را عامل جذب گردشگران داخلی و خارجی به شهر می‌دانند. و معتقدند علاقه مردم شهر به حفظ، نگهداری و ترمیم این آثار و معرفی آن‌ها توسعه گردشگری و افزایش حضور گردشگران در شهر را به دنبال داشته است. برای مثال طبق آمار رشد گردشگری از سال ۱۳۹۰ تا سال ۱۳۹۴، نزدیک به ۳۰ درصد بوده است.^۴ و یا رشد میزان مسافرت‌های مردم کاشان به ویژه سفرهای داخلی و خارجی زنان کاشانی که این رفت و آمدها خود بر تکثر هویت فرهنگی مآثر بوده است.

حضور مسافران و گردشگران برای بازدید از ابنیه تاریخی شهر خود در تغییر فرهنگ تاثیرگذار بوده است. افزایش میزان مسافرت‌های داخلی و خارجی زنان در تغییر فرهنگ زنان تاثیرگذار است. زنان کاشانی

برخی زنان وقتی موقعیت اجتماعی یا اقتصادی بهتر و بالاتری کسب می‌کنند روی آوردن به تجملات در آنها پررنگ‌تر می‌شود.

جایگاه اجتماعی بالاتر زنان را مدرن تر و نوگرا تر کرده است.

توسعه علمی

چنانچه در بخش‌های قبلی اشاره شد، شهر کاشان از گذشته تاکنون دارای علما و مفاخر بزرگ علمی ادبی می‌باشد. علاقه مردم این دیار به کسب دانش و آگاهی در گذر زمان با توجه به رشد و توسعه علم و صنعت منجر به تاسیس مراکز علمی مختلف در سطح شهر گردید و امروزه در این مراکز علمی متعدد هزاران نفر به کار علمی و پژوهشی مشغول می‌باشند، افراد در مصاحبه‌های خود از این تغییرات در عرصه علمی شهر به توسعه علمی یاد کردند و آن را عاملی در تغییر فرهنگ سنتی مذهبی زنان و ایجاد گونه‌های متعدد هویت فرهنگی می‌دانند. گزاره‌های زیر نمونه‌ای از این اظهارات می‌باشد.

وجود دانشگاه درشهر و رفت و آمد دانشجویان از شهرهای دیگر در شهر، تاثیر زیادی در عوض شدن بعضی از رفتارها و رسومات کاشانی داشته است. افزایش تحصیلات، گسترش ارتباطات و تکنولوژی درکاهش بعضی از خصلت‌های فرهنگی مثل خودمانی بودن و تعارفی بودن بیش از اندازه موثر بوده است.

توسعه ارتباطی

رشد چشم‌گیر فن‌آوری‌های ارتباطی و اطلاعاتی بر آرایش فرهنگی، اجتماعی و سیاسی جهان تاثیرهای گسترده‌ای داشته است و مردم کاشان با فرهنگ سنتی - مذهبی خود نیز از این تاثیرات بی‌نصیب نمانده زنان در مصاحبه‌های انجام شده به وجود مصادیق ارتباطی نظیر، چاپ، راه‌آهن، خطوط هوایی، تلفن، سایت‌های

(اینگلهارت، ۱۳۷۳: ۵) به عنوان نمونه نتایج مصاحبه و مشاهدات حاصل از پژوهش (توسلی و قلی پور، ۱۳۸۵) نشان می‌دهد که بعضی از مولفه‌های هویت فرهنگی در این قوم لک مانند زبان، مرام نامه‌نگاری، تشریفات و محل غذاخوردن و ... از خصایص فرهنگی این قوم شده و تحت تاثیر جهانی شدن قرار نمی‌گیرد ولی بعضی از مولفه‌ها نظیر مراسم‌های ازدواج، معماری داخلی منزل، نوع غذا و ... تحت تاثیر پدیده جهانی شدن دچار تغییراتی شده است.

تحلیل یافته‌های کمی

به منظور پاسخگویی به سؤال چهارم پژوهش، الگوی ساختاری تبیین کننده گونه‌های هویت فرهنگی، در بین زنان شهر کاشان برچه عواملی مبتنی است؟ از مدل معادلات ساختاری استفاده شده است. بدین منظور ابتدا مدلی ترسیم شده که نشان دهنده اثرات عوامل بر مولفه‌های هویت فرهنگی است، سپس الگوی ساختاری تبیین کننده ابعاد و عوامل شکل دهنده گونه‌های هویت فرهنگی استخراج شده است. در این بخش از نرم افزار وارپ پی ال اس^۶ استفاده شده است که خروجی آن در شکل زیر مشاهده می‌شود.

جدول ۷ - روابط بین گونه‌های هویت فرهنگی و عوامل موثر بر آن

توسعه علمی	توسعه ارتباطی	توسعه گردشگری	تحرك اجتماعي	توسعه صنعتی
۰/۱۸۲**	۰/۲۱۴**	۰/۲۵۸**	۰/۲۷۷**	۰/۲۹۲**
۰/۲۳۷**	۰/۲۲۱**	۰/۲۱۱**	۰/۲۶۳**	۰/۲۸۳**
۰/۱۵۰**	۰/۲۸۷**	۰/۱۶۲**	۰/۲۰۹**	۰/۳۳۷**
۰/۲۵۴**	۰/۲۹۲**	۰/۲۰۸**	۰/۱۵۸**	۰/۲۹۹**
۰/۲۶۳**	۰/۲۶۵**	۰/۲۰۱**	۰/۲۶۸**	۰/۳۴۱**

** P < ۰/۰۱ N= ۳۳۰

۲- عامل توسعه ارتباطی بر گونه‌های مذهبی - سنتی، مذهبی نوگرا، معرفت گرا، نوگرای مذهبی و نوگرا به ترتیب اثر معنادری با درصد ۰/۲۱۴ و ۰/۲۲۱ و ۰/۲۸۷ و ۰/۲۹۲ و ۰/۲۶۵ داشتند.

زیاد مسافرت می‌کنند خصوصاً سفرهای زیارتی و اکثر سفرهای خارجی زنان درکاشان سفرهای زیارتی است.

با رشد تکنولوژی و مدرنیته شدن بعضی از خانواده‌های کاشانی، سفرهای خارجی غیر زیارتی به مرور زمان رو به افزایش است. خصوصاً در زنانی که تفکد مذهبی در آنها از بین رفته است.^۹

مجموع عواملی که هم به روش کیفی وهم به روش کمی به عنوان عوامل موثر در شکل دادن به گونه‌های هویت فرهنگی زنان کاشان کشف و مورد تاکید قرار گرفت، پیوند نزدیکی با عواملی دارد که اینگلهارت در تحلیل تحول فرهنگی جهان صنعتی به ان اشاره می‌کند. همانطور که قبلاً اشاره شد، اینگلهارت در کار خود حضور مجموعه‌ای از تغییرات در سطح نظام را عامل تغییرات در سطح فردی و به همین ترتیب پیامدهایی برای نظام می‌داند. وی تغییرات در سطح سیستم را توسعه اقتصادی و فناوری، ارضای نیازهای طبیعی به نسبت وسیعی از جمعیت، افزایش سطح تحصیلات، تجارب متفاوت گروه‌های سنی مثل فقدان جنگ و گسترش ارتباطات جمعی، نفوذ رسانه‌های جمعی و افزایش تحرک جغرافیایی می‌داند.

۱- عامل صنعتی بر گونه‌های مذهبی - سنتی، مذهبی نوگرا، معرفت گرا، نوگرای مذهبی و نوگرا به ترتیب اثر معنادری با درصد ۰/۱۸۲ و ۰/۲۷۳ و ۰/۱۵۰ و ۰/۲۵۴ و ۰/۲۶۳ داشتند.

- ۳- عامل تحرک اجتماعی بر گونه‌های مذهبی - سنتی، مذهبی نوگرا، معرفت گرا، نوگرای مذهبی و نوگرا به ترتیب اثر معنادری با درصد ۰/۲۵۸ و ۰/۲۱۱ و ۰/۱۶۲ و ۰/۲۰۸ و ۰/۲۰۱ داشتند.
- ۴- عامل توسعه گردشگری بر گونه‌های مذهبی - سنتی، مذهبی نوگرا، معرفت گرا، نوگرای مذهبی و نوگرا به ترتیب اثر معنادری با درصد ۰/۲۷۷ و ۰/۲۹۹ و ۰/۳۴۲ و ۰/۲۹۲ داشتند.
- ۵- عامل توسعه علمی بر گونه‌های مذهبی - سنتی، مذهبی نوگرا، معرفت گرا، نوگرای مذهبی و نوگرا به ترتیب اثر معنادری با درصد ۰/۲۸۳ و ۰/۳۳۷ و ۰/۲۹۹ و ۰/۳۴۲ و ۰/۲۹۲ داشتند.
- برازش مدل بررسی شد و مقادیر حاصل از برازش مدل در جدول ۸ آمده است:

جدول ۸ - چگونگی توزیع شاخص‌های مناسب بودن برازش مدل

نوع	توسعه علمی	توسعه ارتباطی	توسعه گردشگری	توسعه اجتماعی	توسعه صنعتی	سنتی - مذهبی	مذهبی نوگرا	معرفت گرا	نوگرای مذهبی	نوگرا
R-squared						۰/۳۳۰	۰/۳۳۱	۰/۳۲۲	۰/۳۳۹	۰/۳۹۸
Adj. R-squared						۰/۳۱۹	۰/۳۱۹	۰/۳۱۰	۰/۳۲۸	۰/۳۸۸
Composite reliab	۰/۸۰۰	۰/۷۷۶	۰/۸۱۶	۰/۷۸۷	۰/۷۷۶	۰/۸۵۶	۰/۸۷۶	۰/۸۶۱	۰/۸۳۹	۰/۸۸۰
Cronbach's alpha	۰/۴۹۹	۰/۵۶۷	۰/۷۰۰	۰/۴۵۷	۰/۵۶۶	۰/۷۷۹	۰/۷۸۶	۰/۷۵۷	۰/۷۱۰	۰/۷۶۱
Avg. var. extrac	۰/۶۶۱	۰/۵۳۶	۰/۵۲۷	۰/۶۴۸	۰/۵۳۶	۰/۶۰۳	۰/۷۰۱	۰/۶۷۳	۰/۶۳۷	۰/۵۱۶
Full Collin. VIF	۱/۱۷۶	۱/۱۸۲	۱/۱۳۹	۱/۲۱۰	۱/۲۹۰	۱/۹۲۹	۱/۸۵۹	۲/۰۳۰	۲/۵۸۰	۲/۶۶۸
Q-squared						۰/۳۳۰	۰/۳۳۲	۰/۳۲۷	۰/۳۴۲	۰/۴۰۰

شاخص‌های مهم برازش مدل عبارتند از: نشان دهنده اثرات عوامل موثر بر تکثر هویت فرهنگی بر ایجاد گونه‌های هویت فرهنگی می‌باشد.

میانگین واریانس استخراج شده، هم خطی و شاخص R^2 تعدیل شده، پایایی مرکب، آلفای کرونباخ، میانگین واریانس استخراج شده، هم خطی و شاخص Q^2 مقدار پایایی مرکب بالای ۰/۷ باید باشد که در تمامی موارد بالای ۰/۷ است و نشانگر سطح مطلوب می‌باشد.

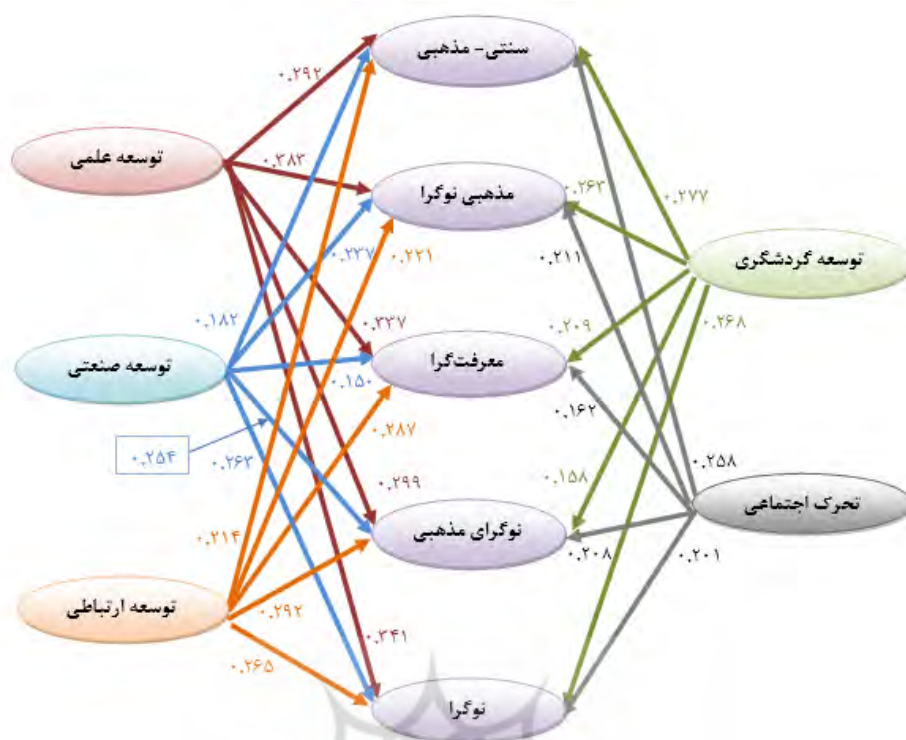
آلفای کرونباخ برای همه مؤلفه‌ها بالای ۰/۵ است. شاخص میانگین واریانس استخراج شده بالاتر از ۰/۳ باید باشد که در جدول فوق نیز، این گونه است. برای شاخص Q^2 باید $0.2 < Q < 0.5$ باشد که در اکثر موارد چنین است. هم‌چنین شاخص هم خطی باید کمتر از ۰/۵ باشد که در تمام موارد چنین است.

بنابراین می‌توان نتیجه گرفت که این یافته‌ها حکایت از برازش خوب مدل دارد و مدل مفهومی (۱)

نتیجه‌گیری

هویت فرهنگی قسمتی از نظام فرهنگی است که به خودآگاهی افراد منجر می‌شود. در واقع هویت فرهنگی نوعی احساس وابستگی و تعلق است که جمعیتی از انسان‌ها در یک چارچوب جغرافیایی خاص، از خود نشان می‌دهند. هویت فرهنگی جزئی از شخصیت افراد یک ملت است که به طور تدریجی تحول می‌یابد و عوامل متعددی چون صنعتی شدن، گسترش ارتباطات جمعی، افزایش تحرک جغرافیایی، افزایش سطح تحصیلات، .. می‌تواند در این تحول تدریجی موثر و دخیل باشند که در این تحقیق به تفصیل توضیح داده شده است.

مدل ۲ - مدل مفهومی تحقیق

آن سوی دیگر این طیف هویتی ریشه دار، هویتی نوگرا است که به عنوان جدیدترین و محدودترین گونه هویتی در میان زنان کاشان به درجات مختلف از عوامل مذکور تأثیر پذیرفته است. براساس یافته‌ها توسعه دانشگاه‌ها و افزایش تعداد دانشجویان بالاترین سطح تأثیرگذاری در تشکیل هویت نوگرا در میان زنان را به دنبال داشته است. جالب اینکه این یافته کاملاً با نظر مصاحبه شونده‌گان هم راستا و در تحلیل عاملی اکتشافی نیز جایگاه دوم تأثیرگذاری را به خود اختصاص داده است. علاوه بر عامل پیش گفته تعامل با گردشگران داخلی و خارجی، توسعه ارتباطی، همچنین صنعتی‌شدن و تحرك اجتماعي در تشکیل هویت نوگرا و فاصله گرفتن از ریشه‌های سنتی مذهبی، هرکدام به درجات مختلف تأثیرگذار بوده است. به نظر می‌رسد تأثیرگذاری این عوامل از این حیث می‌باشد که علاوه بر تضعیف پایبندی به مذهب، احتمالاً فراهم شدن زمینه تعامل میان زنان تحصیل

براساس یافته‌های حاصل از مدل، هویت سنتی مذهبی که پیش از ورود مظاهر نوگرایی و نوسازی هویت مسلط زنان کاشان بوده و از یکپارچگی و انسجام کامل برخوردار بوده است، به واسطه تأثیر این عوامل انسجام خود را از دست داده و زمینه پیدایش گونه‌های جدید هویتی برای زنان کاشان از این رهگذر فراهم شده است. با ورود افراد جدید در جایجایی‌های جغرافیایی از یک سو، و جایجایی‌های درون طبقات اجتماعي و همچنین به واسطه توسعه علمی، افزایش سطح آگاهی، ورود دانشجو و اساتید از شهرهای دیگر، ورود نیروهای متخصص در طبقات اجتماعي مختلف و نیز ورود گردشگران داخلی و خارجی هویت سنتی و مذهبی یکپارچگی سابق خود را از دست داده است. و شاهد این مدعا آمار توصیفی این پژوهش می‌باشد چرا که ۸۲ درصد از افرادی که پرسشنامه پرکردند، تحصیلات بالای دیپلم نزدیک به ۵۹ درصد شاغل و ۵۸/۵ درصد دارای درآمد مستقل بودند.

دور شدن تدریجی از شاخصه‌های زندگی سنتی است. علاوه بر آن توسعه گردشگری و افزایش امکان تعامل با فرهنگ‌های دیگر، هرچند در غالب سفرهای زیارتی، آن گونه که یافته‌های بخش کیفی یادآور می‌شد، انتظار می‌رفت که در بخش کمی نیز مورد تأیید قرار بگیرد، همچنین صنعتی شدن و افزایش امکان اشتغال زنان در مشاغل بیرون از خانه و دیگر پیامدهای آن، توسعه ارتباطات و تحرک اجتماع به تدریج هویت فرهنگی یکپارچه زنان کاشان را دچار نوعی اختلاط و ناهمگونی ساخته تا آنجا که می‌توان گونه جدید هویتی را شناسایی نمود.

بر مبنای آنچه گفته شد یافته‌های این بخش از مقاله علاوه بر تأیید ضمنی نظریه تحول فرهنگی اینگلهارت با برخی از تحقیقات این حوزه نیز هم راستا است. به عنوان نمونه نتایج مصاحبه و مشاهدات حاصل از پژوهش (توسلی و قلی پور، ۱۳۸۵) نشان می‌دهد که بعضی از مولفه‌ها نظیر مراسم‌های ازدواج، معماری داخلی منزل، نوع غذا و ... تحت تاثیر پدیده جهانی شدن دچار تغییراتی شده است. همچنین نتایج این مقاله موید نتایج پژوهش (محمدپور، نقدی و نادرنژاد ۱۳۸۹) بوده است که تأثیرات ماهواره را بر مولفه‌های هویت فرهنگی بررسی می‌کند، نشان می‌دهد افزایش میزان استفاده از ماهواره، به ترتیب میانگین شاخص‌های گرایش به مذهب، اوقات فراغت، ازدواج، غذا و محصولات فرهنگی را کاهش داده و استفاده از ماهواره با کلیه شاخص‌های هویت فرهنگی، به غیر از آداب و رسوم سنتی، رابطه معناداری داشته است.

پیشنهادات

با توجه به نتایج بدست آمده از بخش کیفی و کمی، پیشنهاد می‌گردد برای هر کدام از مولفه‌های زیر از سوی سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان مباحث فرهنگی اقدامات زیر صورت گیرد:

کرده و شاغل در بخش‌های مختلف که از توسعه علمی و صنعتی شهر تاثیر پذیرفته‌اند با افرادی که ظاهراً پابندی مذهبی کمتری داشته و یا اصلاً ندارند به تدریج تشکیل هویت نوگرا را سبب شده است.

در میانه این طیف کاملاً سنتی و کاملاً مدرن بر اساس یافته‌ها سه گونه هویتی دیگر که هر یک به میزانی مشخصه نوگرایی و مذهبی بودن را در خود دارند، شکل گرفته است از طرفی پاسخگویان این پژوهش که به گونه‌ای تصادفی انتخاب شده بودند و هر یک از زمینه‌های اجتماعی و فرهنگی متفاوتی برخوردار بودند، به درجات مختلف از شاخص‌های هویت مدرن و مذهبی در سامان هویتی خود استفاده کرده‌اند. این بخش از نتایج پژوهش با تحقیق (آهنگریانی، ۱۳۹۴) با موضوع تحلیل عوامل موثر بر هویت بریکولاژ (چندگانه) در بین زنان شهر کاشان که به ارتباط مستقیم گرایش به سبک زندگی مدرن و سرمایه فرهنگی در بین افراد و هویت بریکولاژ آنها و ارتباط معکوس سبک زندگی سنتی و میزان دینداری با هویت بریکولاژ، اشاره دارد، هم راستا می‌باشد. چنانچه مدل معادلات ساختاری نشان می‌دهد بیشترین تأثیر را از توسعه علمی، صنعتی، ارتباطات که هر یک بخشی از روند نوسازی محسوب می‌شود، پذیرفته‌اند. به همین ترتیب گونه معرفت‌گرا یعنی زنانی که مذهبی بودن و مدرن بودن را به یک اندازه در هویت خویش نشان داده‌اند، همچنان از توسعه علمی، توسعه ارتباطات، توسعه گردشگری و تحرک اجتماعی که مبین افزایش سطح تعاملات و در نتیجه فراهم شدن شرایط انتخاب آگاهانه است، تأثیر پذیرفته‌اند. و از این رهگذر امکان تشکیل گونه جدید هویتی را به دست آورده‌اند. بر اساس یافته‌های حاصل از پژوهش، توسعه علمی شهر، افزایش تعداد دانشگاه و دانشجویان و تغییرات فرهنگی حاصل از آن زنان را نیز بی بهره نگذارده و آنها را وارد روابط و مناسبات جدیدی ساخته که نتیجه آن آغاز

مطالعه تحول هویت فرهنگی در بین دختران دبیرستانی، مطالعه‌ی موردی دانش‌آموزان دبیرستان اسراء (کردستان ایران؛ هورامان تخت). فصلنامه مطالعه جامعه‌شناختی جوانان، سال پنجم، شماره چهاردهم: ۲۳-۴۲.

امامی، ر (۱۳۹۰). پایان‌نامه "بازشناسی مؤلفه‌های هویت فرهنگی و تبیین جایگاه آن‌ها در اهداف تعلیم و تربیت ایران" کارشناسی ارشد، دانشگاه اصفهان: ۸۰-۳۰.

اینگلهارت، ر، آبرامسون، پ. ر (۱۳۷۸). امنیت اقتصادی و دگرگونی ارزشی، ترجمه شهناز شفیع خانی، نامه پژوهش، شماره ۱۴ - ۱۵.

اینگلهارت، ر (۱۳۷۳). تحول فرهنگی در جامعه پیشرفته صنعتی. (مریم وتر، مترجم). تهران: نشر کویر.

آزاد. ت (۱۳۹۳). جامعه‌شناسی فرهنگ. نشر علم. آشنا، ح، و روحانی، م (۱۳۸۹). هویت فرهنگی ایرانیان از رویکردهای نظری تا مولفه‌های بنیادی. فصلنامه تحقیقات فرهنگی ۳ (۴): ۱۵۷-۱۸۵.

آهنگرانی، ف (۱۳۹۴). عوامل موثر بر هویت بریکولاز (چندگانه) در بین زنان شهرکاشان پایان‌نامه کارشناسی ارشد دانشگاه کاشان.

بابایی فرد، ا (۱۳۹۲). بحران هویت در جامعه معاصر ایران تهران: چاپ خش.

توسلی، غ، قلی پور، س (۱۳۸۵). جهانی شدن و هویت فرهنگی قوم لک. مجله‌ی جامعه‌شناسی ایران ۸ (۳): ۱۰۴-۸۱.

جوادی یگانه، م، عزیزی، ج (۱۳۸۷). هویت فرهنگی اجتماعی در بین جوانان شهر شیراز با توجه به عامل رسانه، فصلنامه تحقیقات فرهنگی ۱ (۳): ۲۱۳-۱۸۳.

خالقی‌فر، م (۱۳۸۱). بررسی ارزش‌های مادی/فرامادی دانشجویان دانشگاه‌های تهران، عوامل موثر بر آن و روابط آن با برخی از نشانگان فرهنگی. پایان‌نامه

- عواملی که منجر به تحول و تکثر هویت فرهنگی شده پیامدهای طبیعی مدنی‌زاسیون و ویژه‌گی‌های عصر مدرن می‌باشد و اجتناب از آن برای شهری چون کاشان که همواره از دیر باز در مسیر توسعه و پیشرفت بوده است، ممکن نیست. آنچه مورد اهمیت است، ملاحظات فرهنگی مردمان این دیار است، همانطور که در پژوهش بارها اشاره شد فرهنگی غنی و با پشتوانه قدمتی هزار ساله دارند، می‌طلبد تا برنامه ریزان و سیاست گذاران عرصه‌های فرهنگی - اقتصادی شهرستان برآن باشند که مولفه‌های فرهنگی چون مذهبی بودن، دگرخواهی، هنردوستی، برونگرایی، خویشاوند گرایی و .... به عنوان شاکله‌های فرهنگ مردمان کاشان نه تنها تضعیف بلکه در شرایط جدید تقویت و به روز رسانی کنند.

- برنامه‌ریزان فرهنگی شهر باید برای ارتقاء دانش مذهبی متناسب با نیازهای نسل جدید و تحصیل کرده و تقویت بنیادهای شناخت مذهبی چنان سیاست‌گذاری کنند که همواره زنان در مسیر حفظ آئین‌ها، شئون و آداب و رسوم اصیل اسلامی نگه‌داشته و همواره شناخت و اعتقاد آنها را نسبت به مذهب ناب شیعی متناسب با نیاز جدید جامعه حفظ و تقویت نمایند.

توسعه علمی صنعتی از مقتضیات امروز کاشان است و توجه به ملاحظات فرهنگی در روند این توسعه می‌تواند فایده‌ای مضاعف برای زنان و به دنبال آن برای عموم جامعه شهروندان در پی داشته باشد. چرا که اگر نوگرایی حاصل از صنعتی شدن فارق از ارزش‌های صنعتی باشد، باعث شکاف بین نسلی و فاصله گرفتن از بنیادهای فرهنگی و در نتیجه تضعیف هویت فرهنگی افراد می‌شود و این مهم در کندی روند روبه رشد توسعه نیز سهم به سزایی دارد.

منابع

ازکیا، م، کاظمی‌پور، ش، عبداللهی، عادل (۱۳۹۳).

- کارشناسی ارشد. دانشگاه شهید بهشتی: ۱۰۳-۱۰۴.
- دهشیری، م (۱۳۸۰). تاثیر تحولات سیاسی اجتماعی بر هویت فرهنگی ایرانیان، فصلنامه پژوهش و فرهنگ شماره ۲۲ و ۲۳، ص ۵۱۷-۱۵۱.
- رحیمی، م (۱۳۹۰). عوامل اجتماعی مؤثر بر شکاف بین نسلی؛ مطالعه موردی شهر خلخال. پایان‌نامه کارشناسی ارشد جامعه‌شناسی. دانشگاه آزاد واحد تهران مرکز.
- روح الامینی، م (۱۳۸۸). زمینه فرهنگ‌شناسی، تهران، انتشارات عطار. ص ۹۶
- شرفی م (۱۳۸۹). بحران هویت فرهنگی در ایران و پیامدهای آن، مجله روانشناسی و علوم تربیتی ویژه فلسفه تعلیم و تربیت ۳۶ (۳ و ۴): ۶۵-۴۵.
- کرسول ج، پلانوکلاک و (۱۳۹۰). روش‌های پژوهش ترکیبی. ترجمه ع کیامنش و ج سرایی. چاپ اول. تهران: آبیژ.
- گل محمدی، ا (۱۳۸۰) جهانی شدن، فرهنگ، هویت، تهران، نی.
- گیببیز، جان آروبریمر (۱۳۸۱). سیاست پست مدرن، ترجمه منصور انصاری، انتشارات گام نو.
- محمدپور، نقدی، نادرثاد (۱۳۸۹). تاثیرات ماهواره بر هویت فرهنگی در کردستان. دو فصلنامه تخصصی پژوهش جوانان، فرهنگ و جامعه. شماره چهارم: ۱۳۱-۱۵۶.
- مجتهدزاده، پ (۱۳۷۸). ایران و ایران بیودن در آستانه قرن ۲۱ اطلاعات سیاسی اقتصادی، ش ۱۴۷-۸: ۲۵-۴.
- نش، کیت (۱۳۸۷). جامعه‌شناسی سیاسی معاصر، ترجمه محمد تقی دلفروز. ج ۵، انتشارات تهران کویر.
- Giddens, A (1990). *The Consequences of Modernity* (Cambridge. Polity, 53(83), 245-260).

یادداشت‌ها

¹. *Traingulation Disign*

². *Explanatory Factor Analysis*

³. *principal components*

^۴ اعلام شده توسط معاونت گردشگری شهرداری کاشان

^۵ گرچه نیک آگاهیم که اصطلاح مدرنیته شدن به لحاظ مفهومی نادرست بوده و باید مدرن شدن (یا معادل فارسی آن) به کار رود. اما از آنجا که این اصطلاح توسط فرد مورد مصاحبه چنین به کار رفته به لحاظ رعایت امانت داری و اخلاق حرفه ای دقیقاً همان اصطلاح استفاده شده است.

⁶. *Warp Pls*